

Укладачі:

Голубева Н.Ю. – доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного процесу, Національного університету «Одеська юридична академія»;

Яніцька І.А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу, Національного університету «Одеська юридична академія»;

Сатановська О.В. – старший лаборант кафедри цивільного процесу, Національного університету «Одеська юридична академія»;

Коробенко О.О. – аспірант кафедри цивільного процесу, Національного університету «Одеська юридична академія».

Ц58 **Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні:**
матер. Всеукр. наук.-практич. конф. до 90-річчя від дня народження Ю.С. Червоного (м. Одеса, 6 листоп. 2017 р.) / за заг. ред. Н.Ю. Голубевої. – Одеса : Фенікс, 2017. – 128 с.

ISBN 978-966-928-198-2

У збірнику містяться матеріали доповідей, присвячених цивільному судочинству у світлі судової реформи в Україні.

Збірник розрахований на аудиторію наукових працівників, викладачів, аспірантів, суддів, адвокатів, юристконсультів, юристів-практиків, нотаріусів, студентів вищих юридичних навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться питаннями цивільно-процесуального права України.

УДК 347.513

ISBN 978-966-928-198-2

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2017

ПЕРЕДМОВА

Важко переоцінити внесок у розвиток цивілістичної науки Ю.С. Червоного, відомого фахівця у галузі цивільного права, сімейного права та цивільного процесу. Його педагогічна діяльність дала Україні чимало талановитих правознавців, які займають різні посади в державних установах, приватних компаніях, продовжують науково-дослідну та педагогічну роботу. Багато з його колишніх студентів стали докторами юридичних наук і професорами.

Юрій Семенович Червоний був не просто незвичайною людиною, це ім'я в історії науки та Одеської юридичної школи. Народившись у складні часи, пройшовши випробування Другої світової війни, переживши зміну влад та епох, зумів прожити своє життя в науці чесно і достойно.

Юрій Семенович мав гострий розум, чудове почуття гумору, був ерудованою людиною. Захоплюючі лекції, ґрунтовні наукові дослідження, втілені більш ніж в 100 наукових працях, талановиті учні, і це далеко не весь перелік його творчої спадщини.

Він чітко й ясно викладав свої думки, мав чудову пам'ять – пам'ятав майже усіх своїх студентів, – з радістю ділився з колишніми учнями знаннями та власним досвідом, із задоволенням приймав участь в обговоренні законодавчих ініціатив і проектів з колегами-викладачами та юристами-практиками.

Відомий науковець, професор, член-кореспондент Національної Академії правових наук України, завідувач кафедри цивільного процесу ОНЮА, учасник бойових дій, ветеран праці, Заслужений юрист України, відзначений багатьма урядовими нагородами – він, безумовно, заслуговує на те, щоб його творчий спадок став набуттям широкого кола дослідників проблем вітчизняної цивілістики.

20 грудня 2008 року в стінах Одеської національної юридичної академії відбулося прощання з цим видатним науковцем. Але в серцях багатьох він досі живий.

Сергій Ківалов
президент Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України

7. Історія держави і права України. Частина 1 : Підруч. для юрид. вищих навч. закладів і фак. : у 2 ч. / [А. Й. Рогожин, М. М. Страхов, В. Д. Гончаренко та ін.] ; за ред. акад. Академії правових наук України А. Й. Рогожина. — К. : Ін. Юре. — 1996. — 368 с ;
8. Права, за якими судиться малоросійський народ. 1743 / К. А. Віслобоков (упоряд.) ; Ю. С. Шемшученко (відпов. ред. та автор передм.). — К. : [б.в.], 1997. — 547 с.
9. Використання речових доказів під час розгляду та вирішення цивільних справ... доказів під час розгляду та вирішення цивільних справ : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Артур Степанович Зеленька. — Київ, 2015. 238 с.
10. Тимченко Г. П. Безпосередність судового розгляду як принцип судочинства України: історико-правове дослідження / Г.П. Тимченко // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 2. — С. 190-193.
11. История государства и права России в документах и материалах. С древнейших времен по 1930 г. Минск, 2000. С. 108.
12. Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та прак – тиці Верховного Суду України / В. В. Комаров. – Х. : Право, 2012. – 624 с http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAPHII_2012/Komarov_Dinamici_2012.pdf с. 23
13. Рибак О. С. Правова природа судового доручення цивільному процесі / О. С. Рибак // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-1. том 2. с. 88-91.

Павлова Юлія Сергіївна

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Судовий захист є одним з найбільш ефективних способів захисту порушених прав та інтересів в Україні. В умовах інформатизації та комп'ютеризації суспільства питання використання досягнень науково-технічного прогресу під час розгляду цивільних справ стає центральною проблемою процесуального законодавства, головним стрижнем якої є використання електронних доказів.

Першочерговою проблемою електронних доказів є визначення способів їх збирання та процесуального закріплення, що забезпечує можливість практичного використання електронних доказів під час розгляду цивільних справ.

В теорії цивільного процесуального права під електронними доказами необхідно розуміти будь-яку інформацію, представлену в електронній формі, що має значення для розгляду цивільної справи.

Специфіка електронних доказів полягає у тому, що електронний доказ – це інформація у чистому вигляді. Вони не мають матеріальної форми існування, легко піддаються знищенню та модифікації, легко переміщуються у просторі за допомогою телекомунікаційних мереж. Тлумачення змісту електронних доказів здійснюється за допомогою спеціальних програмних засобів.

З допомогою електронних доказів здійснюється фіксація і відображення інформації, що міститься на сайтах у мережі Інтернет, зміст переписки через електронну пошту, умови договорів, умови надання послуг та їх вартості, а також продажів товарів через мережу Інтернет, фактів надання послуг та їх якості, неправомірне або незаконне розміщення матеріалів на інтернет-сторінках (незаконне використання товарних знаків, знаків обслуговування, фото і відеоматеріалів, порушення авторських, суміжних і патентних прав, наклепу, публікації відомостей, що порочать честь і гідність, плагіату, недостовірної інформації).

Проблема використання електронних доказів полягає не в тому, щоб дослідити певний електронний носій інформації, а в тому, щоб здійснити процес аутентифікації,

Найпоширенішим способом процесуального оформлення електронних даних як доказів є трансформація такої інформації в письмові докази. Учасники цивільних проваджень роздруковують електронну інформацію на письмових носіях та засвідчують її власноручним підписом. Більшість суддів не приймають такі докази до уваги, адже суд не має можливості перевірити достовірність таких доказів.

Більш ефективним способом процесуального оформлення електронних доказів є використання електронного цифрового підпису (ЕЦП). Електронним цифровим підписом є вид електронного підпису, отриманого внаслідок криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується й дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписанта.

За своїм правовим статусом електронний цифровий підпис прирівнюється до власноручного підпису (печатки), а його наявність усуває всі ризики, пов'язані з електронною формою документів.

На сьогоднішній день використання електронного цифрового підпису є єдиним беззаперечним критерієм допустимості електронного документа, адже статус електронного цифрового підпису та документів, які складаються із його використанням, чітко перед-

бачено діючим законодавством. ЕЦП виступає не в якості засобу посвідчення документів, а є його основним реквізитом, наявність якого надає електронному документу властивість допустимості в цілях цивільного судочинства.

Окремим способом збирання електронних доказів, є проведення **комп'ютерно-технічної та телекомунікаційної експертизи**. Можливість їх проведення передбачена «Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень», затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5.

Зокрема, п. 3.16 Інструкції передбачено, що для розв'язання ідентифікаційних завдань щодо документів, виготовлених за допомогою комп'ютерної техніки, проводиться комплексна комп'ютерно-технічна експертиза та технічна експертиза документів. Умовою її проведення є наявність електронного оригіналу документа (файла). Крім того, передбачена можливість встановлення факту передачі (отримання) інформації в телекомунікаційній системі, факт відправки електронного листа з конкретного комп'ютеру, дата та час отримання електронних повідомлень тощо.

Проблему використання електронних доказів в цивільному судочинстві пропонується вирішувати за допомогою нормативного визначення нових способів збирання та процесуального закріплення електронних доказів, серед яких варто виокремити наступні.

1. Нотаріальне посвідчення електронних доказів. Досить тривалий час в теорії цивільного процесу оговорюється можливість залучення нотаріуса до збирання електронних доказів. Згідно із Законом України «Про нотаріат» нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на яких покладено обов'язки засвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, і здійснювати інші нотаріальні дії, передбачені законодавством, з метою надання їм юридичної достовірності.

Залучення нотаріусів до посвідчення електронних доказів полягає у запровадженні та нормативному визначенні надання окремих видів нотаріальних дій в електронному вигляді, а саме: фіксація і посвідчення авторства, інформації, яка міститься на сайтах, інтернет – сторінках, відправки електронних листів.

Покладання функції посвідчення електронних доказів на нотаріусів позбавило б суд додаткового навантаження, а залишило б за останнім лише функцію оцінки таких доказів відповідно до вимог цивільного процесуального законодавства.

2. Витребування електронних доказів у інтернет – провайдерів. Сутність цього способу збирання доказів полягає в тому, що будь-яка інформація, яка передається за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, зберігається на спеціальних технічних носіях – серверах, та у спеціальному вигляді – log-файлі. Інтернет – провайдери та інші суб'єкти, які беруть участь у процесі інформаційно-телекомунікаційної передачі даних та у фактичному володінні яких знаходяться сервери, мають можливість вилучити необхідні log-файли, засвідчити їхній зміст та надати до суду.

3. Огляд електронних доказів судом. Найбільш перспективним способом процесуального закріплення електронних доказів є їх огляд судом під час розгляду цивільних справ. Сутність цього способу полягає у тому, що огляд електронного доказу постає в якості самостійної процесуальної дії, в межах якої кожний окремих суддя наділяється процесуальними повноваженнями безпосередньо здійснювати огляд оригіналу електронного доказу за місцем його знаходження та посвідчувати його копії.

Огляд електронних доказів судом є більш складною процесуальною дією та менш оперативним заходом у порівнянні із посвідченням нотаріусом. Огляд електронного доказу судом спершу передбачає необхідність підготовки позовної заяви, подання її до суду, відкриття провадження та повідомлення сторін.

Для збільшення ефективності судового захисту можливо б було застосовувати інститут забезпечення доказів шляхом їх огляду судом, оскільки недобросовісні учасники цивільно-правових відносин мають достатньо часу вчинити дії для знищення «небажаних» джерел електронної інформації або змінити їх зміст. Проектом нового ЦПК України передбачено не тільки можливість огляду електронних доказів в порядку забезпечення доказів, але й здійснення цих дій без участі інших учасників провадження та навіть до подання позовної заяви з усіх категорій справ.

Так, відповідно до ч. 7 ст. 86 проекту нового ЦПК суд за заявою учасника справи чи з власної ініціативи може оглянути веб-сайт (сторінку), інші місця збереження даних в мережі Інтернет з метою встановлення та фіксування їх змісту. Тобто, законопроект № 6232 від 23.03.2017 нарешті запропоновано вирішення головної проблеми використання електронних доказів, розміщених в мережі Інтернет.

Такий підхід відповідає сучасним світовим тенденціям лібералізації вимог до допустимості доказів, що виражається в наданні

судді можливості самостійно дослідити електронний доказ та згодом оцінити його значущість з метою правильного розгляду справи. При цьому судам як правозастосовним органам доцільно сформулювати однакову позицію щодо застосування відповідних норм процесуального законодавства та виробити певні універсальні критерії оцінювання електронних доказів під час здійснення цивільного судочинства.

Передбачені діючим законодавством способи збирання та процесуального закріплення доказів не відображають реалії сучасного світу та не враховують специфіку електронних засобів доказування. Фактично, способи збирання електронних доказів, які б забезпечували дотримання вимог допустимості доказів та, одночасно, були б ефективним процесуальним способом їх збирання, відсутні.

Одним з завдань триваючої судової реформи повинно стати нормативне визначення правового статусу електронних доказів в цивільному процесуальному законодавстві, встановлення чітких та ефективних засобів збирання та процесуального закріплення електронної інформації.

Перспективами подальших розробок у даному напрямку є дослідження способів збирання та процесуального закріплення електронних доказів під час розгляду окремих категорій справ, аналіз особливостей дослідження та оцінки електронних доказів, а також дослідження світового досвіду зарубіжних країн в збиранні та фіксації електронних доказів в межах цивільного судочинства.

Література:

1. Проект Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232 від 23.03.2017 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.
2. Лежух Т. Застосування електронних доказів у справах про захист честі, гідності та ділової репутації / Т. Лежух // Віче, 2013. – № 16. – С. 13-15.
3. Пашковська Т. «Електронний нотаріат: необхідність назріла» / Т. Пашковська // Юридична газета, 2013. – № 11. – С. 8 – 10.
4. Присяжнюк О.О. Електронні докази у господарському процесі: проблеми формалізації [Електронний ресурс] / О.О. Присяжнюк, О.П. Євсєєв // Проблеми законності. – 2011. – Вип. 117. – С. 13-23.